

แนวทางการจัดการ ทรัพยากรธรณี

สรุปการอภิปรายจากการประชุมวิชาการด้าน เหมืองแร่ ครั้งที่ 3

วันที่ 27 พฤษภาคม 2532

ภาควิชาวิศวกรรมเหมืองแร่และธรณีวิทยาเหมืองแร่
คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การอภิปรายเรื่องแนวทางการจัดการทรัพยากรธรณี ได้จัดขึ้นในระหว่างการประชุมวิชาการด้านเหมืองแร่ ครั้งที่ 3 ณ โรงแรมรอยัลคลิฟ บีช พัทยา ระหว่างวันที่ 25-27 พฤษภาคม 2532 การประชุมวิชาการฯ ครั้งนี้ จัดขึ้นโดยสถาบันการศึกษาทางด้านเหมืองแร่ 3 สถาบัน จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และได้รับความร่วมมือจากกรมทรัพยากรธรณี สภาการเหมืองแร่ และหน่วยงานต่างๆ ทั้งจากภาครัฐบาลและเอกชน

วัตถุประสงค์

โดยเหตุที่อุตสาหกรรมภายในประเทศกำลังเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ทำให้มีความต้องการวัตถุดิบจากทรัพยากรธรณีสูงขึ้น และในขณะเดียวกันทรัพยากรธรณีบางส่วนก็ถูกนำส่งขายออกไปยังต่างประเทศ ขณะเดียวกับวิทยาการทางด้านการทำเหมืองแร่ การแต่งแร่ และการใช้ประโยชน์ได้เจริญรุดหน้าไปอย่างมาก ซึ่งถ้านำมาประสานใช้ให้เหมาะสมแล้วนอกจากจะเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแล้วยังเป็นการเพิ่มมูลค่าให้แก่ทรัพยากรธรณีได้อย่างดียิ่ง

การเสาะแสวงหาแหล่งแร่เพิ่มเติม การรายงานข้อมูลและการจัดลำดับการนำทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบต่างๆ และการนำทรัพยากรธรณีขึ้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประเทศจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นต้องเริ่มต้นและรีบกระทำโดยเร็วที่สุด

หัวข้อการอภิปราย

เพื่อให้เกิดแนวทางและวิธีการดำเนินงานที่ถูกต้องและมีประสิทธิภาพในการนำทรัพยากรธรรมชาติและ

ทรัพยากรธรณี มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประเทศ หัวข้อการอภิปรายจึงแบ่งออกเป็นหัวข้อใหญ่ๆ ได้ 3 ข้อ คือ

1. สาเหตุและความจำเป็นจากการจัดการทรัพยากรธรณี
2. แนวทางที่เสนอแนะเพื่อการจัดการทรัพยากรธรณี
3. การดำเนินการ ปัญหา และอุปสรรค

รายนามผู้ร่วมอภิปรายและดำเนินรายการ

1. นายวิสิทธิ์ น้อยพันธุ์	อธิบดี กรมทรัพยากรธรณี
2. นายกิริศักดิ์ จันทระจรัสวัฒน์	คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
3. นายอาทร สุภโศภ	รองเลขาธิการคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
4. ศาสตราจารย์ ดร.มนู วีรบุรุษ	กรรมการ คณะกรรมการนโยบายทรัพยากรธรณี
5. นายตามพ์ ทิวทอง	ประธานสภาการเหมืองแร่
6. ดร.ราชัน กายจนะวิชัย	ผู้ดำเนินการอภิปราย

สรุปผลการอภิปราย

สาเหตุและความจำเป็นของการจัดการทรัพยากรธรณี
การพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมานับว่าประสบความสำเร็จได้ผลดีเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศ ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 1, 2, 3, และ 4 คณะผู้บริหารได้เน้นถึงอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเสมอมา การพัฒนาที่ผ่านมาก่อให้เกิดปัญหาสำคัญ 2 ประการคือ

- การขาดแคลนความสนใจในทรัพยากรธรรมชาติ
- เกิดภาวะเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ ซึ่งได้แก่ ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม ดินน้ำลำธาร และทรัพยากรธรณี ซึ่งเห็นได้เด่นชัด

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 5 และฉบับที่ 6 ภาครัฐจึงได้หาทางที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดสมดุลของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และยังคงทำให้มีการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจต่อไป แผนพัฒนาฉบับที่ 6 จึงได้มองประเด็นสำคัญ 2 ประการคือ

1. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยได้เน้นถึงการประสานประโยชน์ของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติชนิดต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้ได้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างคุ้มค่า

2. การจัดการระบบบริหาร ซึ่งเน้นให้ประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเทศมีบทบาทในการบริหารประเทศมากขึ้น เกิดมีองค์กรร่วมระหว่างภาครัฐบาลและเอกชน เพื่อดำเนินการและแก้ไขปัญหาต่างๆ หลายหน่วยงาน

ทางด้านจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยใช้หลักการอนุรักษ์นั้น ก่อให้เกิดความขัดแย้งในหน่วยงานรัฐบาลและเอกชนผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการอนุรักษ์ ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมากมาย ได้แก่

ทรัพยากรธรณี	ได้แก่ แร่ธาตุ วัตถุ ดิน อัญมณี และทรัพยากรธรณีเชื้อเพลิง
ป่าไม้	ซึ่งมีการตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งพื้นที่ป่าของประเทศลดลงอย่างรวดเร็ว
สิ่งแวดล้อม	มลภาวะ
ดินน้ำลำธารและพื้นที่เกษตรกรรม	

ผู้ประกอบการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมเหมืองแร่ ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการและใช้สอยทรัพยากรธรณี ได้ถูกมองในแง่ลบว่าเป็นอุตสาหกรรมซึ่งทำลายทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น ป่าไม้ ดินน้ำลำธาร สิ่งแวดล้อม ทำลายพื้นที่เกษตรกรรมและก่อให้เกิดมลภาวะ การดำเนินการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมเหมืองแร่จึงเชื่องช้าลงไม่มีการขยายตัวการลงทุนเพื่อนำทรัพยากรธรณีขึ้นมาใช้ประโยชน์เป็นวัตถุดิบของอุตสาหกรรมอื่นๆ ของประเทศ

อุปสรรคในการลงทุนดังกล่าว สวนทางกับความต้องการแร่และวัตถุดิบ เพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ ส่งผลให้หน้าจะมีการจัดการทรัพยากรธรณีที่เหมาะสม มีแผน

การดำเนินงานที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ เป็นการป้องกันการหยุดชะงักสืบเนื่องจากการขาดแคลนวัตถุดิบในภาคอุตสาหกรรมในอนาคต

แนวทางที่เสนอแนะเพื่อการจัดการทรัพยากรธรณี

ในการอภิปรายเพื่อเสนอแนะทางของการจัดการทรัพยากรธรณี ได้มีประเด็นหลักซึ่งเห็นพ้องกันว่า ควรจะต้องรีบเร่งดำเนินการคือ

1. การจัดการระบบข้อมูล
2. การสร้างฐานงานวิจัยและพัฒนาทรัพยากรธรณี
3. การป้องกันและลดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

ในประเด็นหลักที่มีการอภิปรายนี้ สามารถขยายความเพื่อความเข้าใจในรายละเอียดได้ต่อไป คือ

การจัดการระบบข้อมูล ได้เห็นพ้องกันว่า ควรมีการจัดการข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรณีที่ดี สามารถนำไปใช้งานด้านอื่นๆ ได้ อาทิเช่น

- การสำรวจและประเมินแหล่งแร่ ในปัจจุบันปริมาณแร่สำรองในประเทศยังเป็นที่สงสัยกันอยู่เสมอว่าประเทศชาติมีทรัพยากรแร่ประเภทต่างๆ เป็นปริมาณเท่าใด ด้วยอัตราการผลิตในปัจจุบันจะมีแหล่งแร่เหลือทำได้อยุ่นานเท่าไร และสมควรจะสำรวจหาแหล่งแร่เพิ่มเติมทางด้านไหน การประเมินศักยภาพของแร่จึงเป็นสิ่งสำคัญในการลงทุนและดำเนินงานต่อไป ซึ่งต้องอาศัยข้อมูลการสำรวจและประเมินแหล่งแร่ที่ดีและทันสมัย

- การวางแผนการลงทุนและผลิต เป็นก้าวต่อไปซึ่งต้องอาศัยข้อมูลต่างๆ ที่มีอยู่ทั้งทางด้านปริมาณแหล่งแร่ ราคาแร่ และค่าใช้จ่ายในการผลิต เพื่อให้ได้ผลตอบแทนคุ้มค่า

- การผลิตแร่ การผลิตแร่อย่างมีประสิทธิภาพเป็นไปตามแผนการที่กำหนด และมีการรายงานการผลิตที่ถูกต้อง รวมทั้งการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต

- การใช้ประโยชน์และการตลาด การจัดการทรัพยากรธรณี ควรครอบคลุมทางด้านการใช้ประโยชน์ของแร่ รวมทั้งทางด้านการตลาด เพื่อผลประโยชน์สูงสุด

- การนำทรัพยากรธรณีไปใช้ ครอบคลุมทั้งข้อกำหนดของแร่ที่มีจำหน่ายและนำไปใช้ เพื่อการปรับปรุงประสิทธิภาพการแต่งแร่ให้ได้ตามความต้องการและขยายขอบเขตการนำทรัพยากรธรณีไปใช้ในอุตสาหกรรมต่างๆ

การสร้างฐานงานวิจัยและพัฒนาทรัพยากรธรณี การอภิปรายในเรื่องนี้ต่างเห็นพ้องว่าการนำเอาเทคโนโลยีทันสมัย

สมัยมาใช้ในอุตสาหกรรมเหมืองแร่เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง งานวิจัยและพัฒนาทางด้านทรัพยากรธรณีสามารถจัดทำได้ในลักษณะต่าง ๆ กันคือ

- การสำรวจหาแหล่งแร่และประเมินปริมาณสำรอง
- ทางด้านการทำเหมืองแร่
- การแต่งแร่
- การนำไปใช้ประโยชน์ในอุตสาหกรรมต่าง ๆ

โดยที่ประเด็นของการวิจัยพัฒนานั้น **ควรมุ่งเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและการเพิ่มมูลค่าให้กับวัตถุดิบทรัพยากรธรณี** มิใช่แต่เพียงขุดเอาทรัพยากรธรณีมาขายและส่งออกแต่เพียงอย่างเดียว

การป้องกันและลดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ความขัดแย้งต่าง ๆ เนื่องจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประเทศอยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานของรัฐ แต่ละหน่วยงานมีการดำเนินงานภายใต้พระราชบัญญัติฉบับต่าง ๆ กัน โดยมุ่งที่จะอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติประเภทต่าง ๆ ให้มีประโยชน์สูงสุด ก่อให้เกิดความขัดแย้งในกรณีต่าง ๆ การป้องกันการขัดแย้งต่าง ๆ นั้นมีข้อเสนอแนะในแง่มุมต่าง ๆ คือ

- **การจัดการระบบข้อมูลและการกระจายข่าวสาร** ความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหลายกรณีสืบเนื่องจากการขาดข้อมูลการพิจารณาที่เหมาะสม รวมทั้งการกระจายข่าวสารไปยังประชากรและหน่วยงานต่าง ๆ ยังไม่ดีพอ การจัดการระบบข้อมูลและการกระจายข่าวสารที่ดีย่อมลดความขัดแย้งและความเข้าใจผิดไปได้

- **การให้มาตรการอนุรักษ์** ทรัพยากรธรรมชาติให้เหมาะสมกับระยะเวลาและสถานการณ์จะนำมาซึ่งผลประโยชน์สูงสุดในการนำทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรแร่ไปใช้งาน

- **การกำหนดพื้นที่ศักยภาพของทรัพยากรธรณี** ได้มีการพิจารณาแบ่งเขตพื้นที่ที่มีศักยภาพของแร่ เพื่อลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นและจะง่ายต่อการนำมาตราการควบคุมสภาวะแวดล้อมไปใช้โดยส่วนรวม

- **การกำหนดมูลค่าแร่เศรษฐกิจ** สามารถเกิดขึ้นได้หลังจากการประเมินศักยภาพทางแร่และเศรษฐกิจของแร่ต่าง ๆ การกำหนดมูลค่านั้นสามารถแบ่งประเภทของแร่ตามการใช้งานได้ดังนี้

- แร่ซึ่งผลิตเพื่อใช้ในประเทศและมีส่วนเหลือส่งออก เช่น แร่อุตสาหกรรม และแร่สังกะสี เป็นต้น

- แร่ซึ่งผลิตไม่พอกับการใช้ในประเทศและต้องนำเข้า เช่น เหล็ก มังกานีส

- แร่ซึ่งผลิตขึ้นเพื่อการส่งออกเป็นส่วนใหญ่ และใช้ภายในประเทศเป็นส่วนน้อย เช่น ยิปซัม ดิบุก

- แร่ซึ่งผลิตเพื่อส่งออกทั้งหมด เช่น ฟลูออไรท์ ทั้งสแตน

การพิจารณา ป้องกัน ลดความขัดแย้ง และสนับสนุน ในแผนการจัดการทรัพยากรธรณี ควรจัดแบ่งความสำคัญตามประเภทของแร่ต่าง ๆ กัน

- **การออกระเบียบและนโยบายทรัพยากรธรณี** กรมทรัพยากรธรณี ควรออกระเบียบและนโยบายมุ่งที่จะกระตุ้นและจัดลำดับความสำคัญตามประเภทของแร่ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการทำงาน รวมทั้งในด้านการลงทุนและการประสานงานในหน่วยงานต่าง ๆ ให้ดำเนินไปได้ด้วยความรวดเร็ว

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการทรัพยากรธรณี

การจัดการทรัพยากรธรณี อาจจะไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากปัญหาสำคัญ ซึ่งควรได้รับการแก้ไข คือ

1. ความล่าช้าในการออกอาชญาบัตรและประทานบัตร ปัญหาที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับส่วนกลาง กฎระเบียบต่าง ๆ น่าจะมีความคล่องตัวได้ นโยบาย One-Stop Service จะใช้ไม่ได้ผลถ้าขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ

2. การขาดการเตรียมการเพื่อกำหนดเขตแหล่งแร่ ในขณะที่การกำหนดเขตทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ได้ดำเนินการสำเร็จไปแล้วหลายแห่งเช่น แหล่งท่องเที่ยว เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ เป็นต้น ความล่าช้าดังกล่าวจะส่งผลให้การดำเนินการจัดการทรัพยากรธรณี เป็นไปได้ด้วยความล่าช้า

3. การขาดความเข้าใจในความสำคัญของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรณีในหน่วยงานต่าง ๆ ยังมีอยู่น้อย ควรมีการทำความเข้าใจและประสานงานในหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมากขึ้น

ข้อเสนอแนะแนวทางในการดำเนินงาน

1. ให้จัดตั้งหน่วยงานเฉพาะกิจ ให้ปลอดจากภาระหน้าที่อื่น ดำเนินการในเรื่องการจัดการทรัพยากรธรณี

2. ให้หน่วยงานราชการ/เอกชน ร่วมมือในการให้ข้อมูล และดำเนินงานอื่นๆ

3. ให้หน่วยงานเฉพาะกิจมีหน้าที่ การศึกษาเพื่อวางแผนการจัดการทรัพยากรธรณี ควรจะครอบคลุม ด้านต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อจัดการทรัพยากรธรณี ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยประกอบด้วย เรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

3.1 การประเมินแหล่งแร่สำรอง และศักยภาพ โดยใช้ข้อมูลที่ปรากฏ และความเป็นไปได้ในเชิงสถิติ

3.2 การศึกษา เกี่ยวกับนโยบายมาตรการเกี่ยวกับแร่

- ระบบภาษี
- การอนุญาตสำรวจแร่ และประทานบัตร
- การผลักดันสนับสนุนในเชิงนโยบาย
- ฯลฯ

3.3 สถานภาพของอุตสาหกรรมแร่

- โครงสร้างการผลิตแร่
- อุปสรรค อุปทาน ภายใน และภายนอกประเทศ
- การจัดหาเทคโนโลยี และเงินทุน

- แนวโน้มของวัสดุทดแทน
- การควบคุมจัดการสิ่งแวดล้อมของแหล่งแร่
- การจัดหาปริมาณสำรอง แร่สำคัญของประเทศ (National Stockpile)

3.4 การวางแผนการจัดการทรัพยากรธรณี

- ผลกระทบจากทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ
- การจำแนกและจัดลำดับการใช้ที่ดิน
- การกำหนดเขตเศรษฐกิจทรัพยากร
- การประสานองค์กร
- การวางนโยบายทรัพยากรธรณี
- การจัดฐานข้อมูล

3.5 ข้อเสนอแนะและการเตรียมการในการเปลี่ยนแปลง

